

9. KULTUURIPÄRAND: MUUSEUMID

➤ põhitegevusala

- muuseumid

	2015. a
Ettevõtete/asutuste arv:	256
Töötajate arv:	1 733
Tulu (mln eurot):	88,7

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
LÜHIKOKKUVÕTE	4
9.1. PAKKUMINE	5
9.1.1. MUUSEUMIDE PÕHINÄITAJAD	5
9.1.2. TÖÖTAJATE ARV	6
9.1.3. TULUD-KULUD	7
9.1.4. REGIONAALNE PAIKNEMINE	8
9.1.5. SUUREMAD MUUSEUMID	9
9.1.6. MUUSEUMID JA VÄLISNÄITUSED	11
9.2. NÕUDLUS	12
9.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA	16
9.3.1. RIIKLIKUD TOETUSMEETMED	16
9.3.2. ORGANISEERITUS	20
9.3.3. SEOSSED TEISTE TEGEVUSVALDKONDADEGA JA LOOMEMAJANDUSE SEKTORITEGA	21
9.4. HARIDUS	23
9.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD	24
9.6. ARENGUPROGNOOS 3–5 AASTAKS	26
9.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD	27

SISSEJUHATUS

Muuseumi olemust määratletakse kõige sagedamini maineka rahvusvahelise muuseumide organisatsiooni ICOM¹ definitsiooni kohaselt. Muuseum on majanduslikku kasu mittetaotlev institutsioon, mis on üldsusele avatud, ühiskonna ja selle arengu teenistuses ning kogub, säilitab, uurib, vahendab ning eksponeerib inimese ja tema elukeskkonnaga seotud materjale teaduslikel, hariduslikel ja meelelahutuslikel eesmärkidel.

Muuseumitöö loominguolulise olemuse tõttu (näitused, loengud, töö fondidega jm) kuuluvad muuseumid loomemajanduse valdkondade hulka.

Muuseumidel on suur tähtsus riigi või paikkonna maine kujundajana, kultuurilise identiteedi kandjana ja elanikkonna haridustaseme tõstmisel. Muuseumid pakuvad senisest enam meelelahutuslikke võimalusi ajaveetmiseks, mis lubab parandada nende majanduslike võimalusi. Samas teadvustatakse, et konkureerimine meelelahutusturul ei saa olla muuseumi tegevuse põhieesmärgiks. Kui meelelahutuslikkus ja atraktiivsus on seotud muuseumi hariduslike eesmärkidega ja toetub muuseumi poolt pakutavale originaalsele teabele, aitab see muuseumide eesmärkide saavutamisele kaasa.

Ekspertide hinnangul on muuseumi eelduseks tasakaalustatud ja kompleksne areng, mis hõlmab kogumistegevust, kogude korrastamist, säilitamist, teadustööd, hariduslike või haridust edendavate teenuste pakkumist erinevatele sihtgruppidele (haridusprogrammid), näituste, loengute, simulatsioonide, kasutuskooptate loomist, konverentside korraldamist, artiklikogumike väljaandmist jne. Kui muuseumi tegevus on piisavalt huvitav ja atraktiivne, on rohkem külastajaid ja paremad võimalused ennast majandada ja arendada. Edu võtmeks on kogude ja näituste esitlemine erinevatele sihtrühmadele. Tänapäeva muuseumidele on oluline kogude kättesaadavus kaasaegsete vahenditega – muuseumide infosüsteemi (MUIS²) kaudu võrkkommunikatsioonina muuseumitöötajatele, virtuaalnäituste³ ja Eesti Muuseumide Infokeskuse⁴ ning muuseumide kodulehtede abil laiemale avalikkusele.

¹ *International Council of Museums*

² Veebipõhise muuseumide infosüsteem on leitav aadressil <http://www.muis.ee>

³ Virtuaalne näituste süsteem (VNS) on kättesaadav aadressil <http://www.virtuaalmuuseum.ee>

⁴ Eesti Muuseumide Infokeskuse veebileht <http://www.muuseum.ee>

LÜHIKOKKUVÕTE

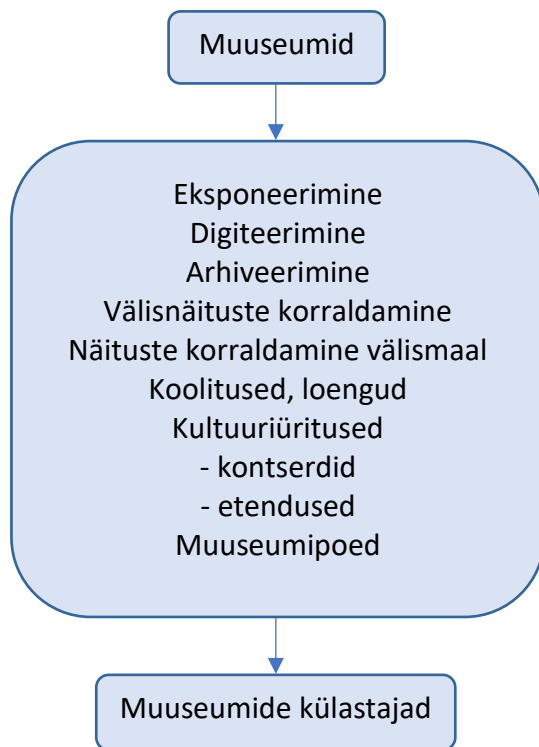
2015. aastal tegutses Statistikaameti andmetel 256 muuseumi, sh riiklikud, omavalitsuste, ettevõtete ja eramuuseumid. Muuseumides oli samal aastal hõivatud 1 733 töötajat ning muuseumide tulud ulatusid 88,7 miljoni euroni ja jooksvad kulud 49 miljoni euroni. Tasulistest muuseumiteenustest laekus muuseumidele 2015. aastal 25,2 miljon eurot, sealhulgas piletimüügist 14,8 miljon eurot. Muuseumide külastatavus liikus tõusutrendil. Huvi Eesti muuseumide vastu säilib välisturistide hulgas. Paikkondade lõikes on muuseumide kõige enam Harjumaal, kus koos Tallinnaga on 73 muuseumit. Eesti muuseumide rahastati mitmest allikast, sealhulgas riigieelarvest, Euroopa Liidu struktuurifondist European Regional Development Fund (ERDF). Mitme sihtkapitali kaudu jagab muuseumidele stipendiume Eesti Kultuurkapital.

Muuseumide toetanud Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Hasartmängumaksu Nõukogu, vähesel määral SA Rahvuskultuuri Fond. Muuseumitöötajaid ühendavaks organisatsiooniks on Eesti Muuseumiühing ja Eesti muuseumid on esindatud Rahvusvahelises Muuseumide Nõukogus (ICOM).

9.1. PAKKUMINE

Muuseumid on kultuuripärandit koguvad ja säilitavad institutsioonid ning nende missioon on olla minevikukogumise siduja tulevikuga. Muuseumide tegevus mõjutab haridust, elukeskkonda, ühiskondlikku elu ning kultuuriturismi.

Joonis. 9.1. Muuseumide valdkonna väärtusahel

9.1.1. Muuseumide põhinäitajad

Statistikaameti andmetel oli 2015. aastal Eestis 256 muuseumi ja muuseumide eraldiasuvaid filiaale (tabel 9.1), mida on 2011. aastaga võrreldes 3% rohkem, sealjuures ilma filiaalideta oli 191 muuseumi. Alates 2013. aastast kuni 2015. aastani ei ole muuseumide arv muutunud, kuid 2016. aastal vähenes muuseumide arv 246-ni (ilma filiaalideta 182-ni). Siinkohal peab märkima, et vastavalt muuseumiseadusele ei ole alates 2011. aastast Eesti Kirjandusmuuseum tegutsev muuseum, vaid teadus- ja arendusasutus, mis täidab rahvuslike humanitaarteaduste keskarhiivi ning arhiivraamatukogu ülesandeid, mis mõjutab muuseumide statistilisi näitajaid.

Eesti muuseumid jagunevad omandivormi alusel viite gruppi: riiklikud muuseumid, riigi osalusel asutatud sihtasutused, avalik-õigusliku juriidilise isiku muuseumid, munitsipaalmuuseumid ja eramuuseumid. Omandivormist lähtuvalt oli Eestis 2015. aastal kõige enam riiklikke ja kohalikele omavalitsustele kuuluvaid muuseume – vastavalt 85 ja 89, mis kokku moodustasid 68% muuseumide koguarvust. Samas ümarlauas osalenud ekspertide hinnangul on riigimuuseumi vähem kui 1/3. Eesti eraõiguslikele isikutele kuulus 79 muuseumi ehk 31% muuseumidest ja välismaa eraõiguslikele isikutele 3 muuseumi ehk 1%. Kultuuriministeriumi valitsemisalasse kuulub 10 riigimuuseumi ja 12 riigi asutatud sihtasutust/

Tabel 9.1. Muuseumide, külastuste, töötajate, näituste ja põhifondi säilikute arv 2008–2016

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Muutus 2015/11 (%)
Muuseumide arv*	224	236	245	248	245	256	256	256	246	3,2
Külastuste arv, tuhat	2 044	2 219	2 251	2 776	3 040	3 324	3 398	3 255	3 457	17,3
Külastusi 1000 el kohta	1 525	1 656	1 680	2 072	2 298	2 522	2 585	2 476	2 627	19,5
Töötajate arv	1 618	1 552	1 593	1 586	1 645	1 728	1 869	1 733	1 988	9,3
Näituste arv	1 503	1 596	1 539	1 581	1 905	1 651	1 795	1 753	1 551	10,9
Põhifond, mln säilikut	9,4	9,8	10,0	8,6	8,3	8,5	8,4	8,5	8,7	-1,2

* sh eraldiasuvad filiaalid; v.a koolimuuseumid

Alates 2011. aastast ilma Eesti Kirjandusmuuseumi andmeteta

Allikas: Statistikaamet

muuseumi. Muuseumiseaduse kohaselt (§8, lõige 1) esindavad riigimuuseumi kogud mingit ainevaldkonda terviklikult ning nendel on kohustus juhendada teisi muuseume meetoodiliselt vastavas ainevaldkonnas. 13 muuseumi kasutavad halduslepingu alusel riigi muuseumikogu. On muuseume, mis on riiklikud üksused, kuid muuseumiseaduse tähenduses ei ole riigimuuseumid, näiteks Eesti Maanteemuuseum (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas), Eesti Loodusmuuseum (Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas), Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum (Kaitseministeeriumi valitsemisalas). Maaeluministeeriumi valitsemisalas on 3 muuseumi: Carl Robert Jakobsoni Talumuuseum, Eesti Piimandusmuuseum ja Eesti Põllumajandusmuuseum. Eesti Tuletõrje-muuseum on Siseministeeriumi valitsemisalas. On muuseume, mis kuuluvad avalik-õiguslikule juriidilisele isikule ja on selle isiku struktuuriüksus. Siia kuuluvad Tallinna Tehnikaülikooli, Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli muuseumid. Mõned muuseumid kuuluvad äriettevõtetele, näiteks AS Kalevi Martsipani muuseumtuba. Statistikaameti andmetel kuulus 89 muuseumi, ehk 35% kogu arvust kohalikele oma-valitsustele. Nagu varemgi, oli temaatiliselt liigitatuna Eestis 2015. aastal Statistikaameti andmetel kõige rohkem ajalooa tegelevaid muuseume, nende alla kuuluvad koduloomuuseumid (kokku 86; 2016. a 87), arheoloogia- ja ajaloomuuseumid (kokku 45; 2016. a 40) ning etnograafia- ja antropoloogia muuseumid (kokku 7: 2016. a 8). Erimuuseume, mis tegelevad üksiku teemaga (nt Eesti Spordimuuseum), oli 2015. aastal 61 ja 2016. aastal 57. Kunstimuuseumide arv ulatus 20-ni ning teadus- ja tehnikamuuseume oli 13 (2016. aastal vastavalt 19 ja 14). Muuseumistatistika, mille kogumisega tegeleb Statistikaamet, näitab ajalisi muutusi muuseumitegevuses. 2015. aastal kasvas muuseumikülastuste arv 3,3 mln külastuseni, mida oli 17% rohkem 2011. aastaga võrreldes. 2016. aastal oli 3,5 mln külastust ehk neljandiku võrra rohkem kui eelmise uuringu ajal 2011. aastal ja 6% rohkem kui 2015. aastal. Keskmiselt eksponeeris üks muuseum seitse näitust aastas ja iga neljas näitus oli väljaspool püsiekspositsiooni.

Muuseumide kogudes oli 2015. aastal 8,5 miljonit museaali, mida on 1% vähem kui 2011. aastal. 2016. aastal suurenes museaalide arv kuni 8,7 miljonini ning seda oli 2% rohkem kui 2015. aastal.

9.1.2. Töötajate arv

Muuseumides oli 2015. aastal Statistikaameti andmeil hõivatud põhitöökohaga 1733 inimest ja 2016. aastal 1988 inimest (vt tabel 9.2). Kõige rohkem töötajaid oli endiselt arheoloogia- ja ajaloomuuseumides (467 inimest), kus võrreldes 2011. aastaga on töötajate arv kasvanud peaaegu kolmandiku

võrra. Kunstimuuseumides töötas 253 inimest, seda on 10% vähem kui eelmise kaardistamise ajal (2011. a). Koduloomuuseumides töötavate inimeste arv vähenes 2015. aastal 2011. aastaga võrreldes oluliselt (44,5%), seevastu 2016. aastal töötajate arv suurenes. Sama trend oli ka erimuuseumides, ekspertide hinnangul võib see olla statistiline eripära. Üldmuuseumide töötajate arv oli 2015. aastal ligi neli korda suurem kui 2011. aastal. Arvestades, et mõned muuseumid ei ole aastaaruandeid esitanud, on hõivatute arv tõenäoliselt veidi suurem. Töövõtulepingu alusel kasutavad muuseumid ka teistel loominguilistel aladel töötavaid inimesi (arhitekte, kunstnikke, disainereid jt).

Tabel 9.2. Töötajate arv muuseumi liigi järgi 2011-2015

	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011 (%)
Arheoloogia- ja ajaloomuuseumid	357	467	490	30,8
Kunstimuuseumid	280	253	247	-9,6
Üldmuuseumid	62	231	243	272,6
Etnograafia- ja antropoloogiamuuseumid	196	219	260	11,7
Erimuuseumid	243	209	312	-14,0
Koduloomuuseumid	245	136	201	-44,5
Teadus- ja tehnikamuuseumid	126	134	148	6,3
Loodusmuuseumid	77	84	87	9,1
KOKKU	1 586	1 733	1 988	9,3

Allikas: Statistikaamet

9.1.3. Tulud-kulud

Muuseumide kogutulu oli 2015. aastal Statistikaameti andmetel 88,7 mln eurot, kasvades 2011. aastaga võrreldes 110%. Muuseumid on oma olemuselt mittetulunduslikud institutsioonid, nende finantseerimine toimub suures osas omaniku poolt. Riigimuuseumide rahastatakse riigieelarvest ning 2015. aastal olid riigi poolt eraldatud summad 57% suuremad kui 2011. aastal. Munitsipaalmuuseumide rahastatakse kohalike omavalitsuste eelarvetest ning 2015. aastal olid eraldatud summad 22% suuremad kui 2011. aastal. Samu perioode võrreldes vähenesid rohkem kui poole võrra (62,5%) annetustena saadud ja fondidest eraldatud summad. 2015. aastal toetasid omanikud eramuuseumide 3,3 mln euroga, 2011. aastal olid need summad vaid 0,5 mln eurot. Oluliselt (neli korda) suureneid muuseumide poolt pakutavate tasuliste teenuste tulud, kui 2011. aastal laekus nendest 6,6 mln eurot, mis moodustas 16% muuseumide kogutulust, siis 2015. aastal laekus 25,2 mln eurot, mis kattis 28% kogutulust. Sealjuures rohkem kui pool sellest summast oli tulu piletimüügist (14,8 mln eurot). Tasuliste muuseumiteenuste hulka kuuluvad ka muuseumitrukiste, muuseumitoodete ja suveniiride müük, ekskursioonide mitmekeelne teenindamine, ekspositsioone tutvustavad ja laiendavad programmid erinevatele sihtgruppidele, õpitoad, seminarid, loengud, kontserdid, teatrietendused, samuti museaalide laenutamine, kirjastusõiguse andmine partneritele, foto- ja paljundustööd, digiteerimistööd, fondide külastustasud, filmimine ja lindistused. Kui 2011. aastal kattis muuseumide omatulu väiksema osa kuludest, siis 2015. aastal olid muuseumide poolt teenitud summad ligilähedased riigilt ja omavalitsustelt saadud summadele, vastavalt 25,2 mln eurot ja 30,5 mln eurot. Muuseumide tuluallikad on sõltuvalt omandivormist muuseumide lõikes erinevad, kuid nagu tabelist 9.3 nähtub, jääb siiski olulisimaks finantseerijaks riik. Seda kinnitavad

2016. aasta andmed, kuna riigieelarvest saadud rahalised vahendid moodustasid 53,5% muuseumide kogutulust ja tulud tasulistest teenustest 21%.

Tabel 9.3. Muuseumide tulud ja kulud 2011-2016 (mln eurot)

	2011	%	2015	%	2016	%	Muutus 2015/11 (%)
Tulud kokku	42,2	100,0	88,7	100,0	73,1	100,0	110,1
Riigieelarvest	16,6	39,4	26,1	29,4	39,1	53,5	57,2
Omavalitsustelt	3,6	8,6	4,4	5,0	4,6	6,3	22,2
Annetustest ja fondidest	11,1	26,3	4,2	4,7	1,2	1,6	-62,5
Tasulistest teenustest	6,6	15,7	25,2	28,4	15,3	20,9	281,4
sh piletimüügist	4,0	9,4	14,8	16,7	8,1	11,1	270,0
Omanikult (eramuseumid)	0,5	1,1	3,3	3,7	1,2	1,6	558,0
Muud tulud	3,8	8,9	25,5	28,8	11,7	16,0	571,8
Kulud kokku	46,9		106,3		71,0		126,6
Jooksvad kulud kokku	31,2	100,0	48,9	100,0	50,1	100,0	
museaalide soetamise ja hoolduskulud	0,4	1,4	0,4	0,8	0,6	1,2	-15,1
tööjõukulud	14,9	47,7	22,7	46,4	24,4	48,7	52,6
tegevuskulud	15,9	50,9	25,8	52,8	25,1	50,1	62,8
Investeeringud	15,7		57,4		20,9		265,0

Allikas: Statistikaamet

2015. aastal püsisid muuseumipoolsetes kulutustes esikohal tegevuskulud, mis moodustasid üle poole kogukuludest ning nende kasv oli kõige kiirem (63%). Tegevuskulusid on mõjutanud AS-le Riigi Kinnisvara ülekantud vahendid. Tööjõu kulud suurenesid 2015. aastal võrreldes 2011. aastaga 53% ning moodustasid 46% kogukuludest (2011. a 48%). Kogude täiendamist võimaldavad museaalide soetamise ja hoolduskulud vähenesid 2015. aastal 15% eelmise vaatlusega (2011. a) võrreldes, ulatudes 0,37 mln euroni (2011. a 0,44 mln eurot) ning nende osakaal jooksvate kulude struktuuris oli alla 1% (2011. a 1,4%). Lisaks sellele saavad muuseumid museaale ka kingituseks.

9.1.4. Regionaalne paiknemine

Muuseumide olemasolu on kultuuri ja kultuuripärandi väärtustamise märk, mis annab paikkonnale lisaväärtust. Muuseumid on olemas paljudes Eestimaa piirkondades, nende kogud esindavad terviklikult piirkonna ajalugu, loodust ja inimeste tegevust iseloomustavaid valdkondi. Eraalgatuslikult loodud muuseumide olemasolu erinevates piirkondades on kultuuriliselt igati tervitav.

Maakondade lõikes oli 2015. aastal muuseume (sh filiaale) kõige rohkem Harjumaal (73), nendest 56 muuseumi paiknes Tallinnas (vt tabel 9.4). Järgmiseks oli Tartumaa, kus paiknes 32 muuseumi, Lääne-Virumaal oli 23 ning Järvamaal 16 muuseumi.

Tabel 9.4. Muuseumide arv maakondade lõikes 2015

Maakond	Arv	Osakaal, %	Maakond	Arv	Osakaal, %
Harjumaa	73	28,5	Põlvamaa	7	2,7
Tallinn	56	21,9	Pärnumaa	13	5,1
muu Harjumaa	17	6,6	Raplamaa	7	2,7
Hiiumaa	8	3,1	Saaremaa	13	5,1
Ida-Virumaa	10	3,9	Tartumaa	32	12,5
Jõgevamaa	12	4,7	Valgamaa	8	3,1
Järvamaa	16	6,3	Viljandimaa	12	4,7
Läänemaa	12	4,7	Võrumaa	10	3,9
Lääne-Virumaa	23	9,0	Kogu Eesti	256	100

Allikas: Statistikaamet

9.1.5. Suuremad muuseumid

Tabelites 9.5 ja 9.6 on toodud muuseumide (sh filiaalide) TOP 10 külastatavuse alusel. Kümne populaarsema muuseumiobjekti külastatavus kasvas 2015. aastal võrreldes eelmise uuringuga, mis viidi läbi 2011. aastal, 25,5% (2015. a 1521 inimest, 2011. aastal 1212 inimest) ja nende osakaal oli kõigis muuseumikülastustes 47%. Muuseumide ja filiaalide külastatavus sõltub suurel määral turistide eelistustest. Nende huvi suureneb uute muuseumide ning teiste ajalooliste ja ajaveetmise objektide avamisega.

Ekspertide hinnangul on viimastel aastatel suurenenud huvi muuseumide vastu ka Eestimaa elanike seas. Kultuuriministeeriumi andmetel oli 2015. aastal Eesti Kunstimuuseum külastajate arvu järgi esikohal, seal käis 326 tuhat inimest (2011. a 244 tuhat inimest; kasv 34%). Suur huvi oli Eesti Meremuuseumi vastu – kui 2011. aastal käis selles muuseumis 118 tuhat inimest, siis 2015. aastal oli 257 tuhat külastajat ehk kaks korda rohkem ning külastatavuse järgi oli muuseum teisel kohal (2011. a 5. koht). 2015. aastal kasvas Tallinna Linnamuuseumis käinud inimeste arv võrreldes 2011. aastaga neljandiku võrra (2011. a 189 tuhat inimest, 2015. a 232 tuhat inimest). 01.10. 2016. aastal avati Eesti Rahva Muuseum ning aasta lõpuni külastas seda 97,2 tuhat inimest.

Peale kogude eksponeerimise on muuseumidel ka teised kultuuri- ja haridusalased projektid. Eesti Kunstimuuseum pakub publikuprogramme. Kõigi filiaalide peale kokku oli neid 2015. aastal 328, milles osales 19,9 tuhat inimest, 2016. aastal oli 412 programmi ja 17,6 tuhat osalejat. Haridusprogramme oli 2015. aastal 1627, milles osales 26,3 tuhat inimest. 2016. aastal oli 1904 haridusprogrammi ja 33,2 tuhat osalejat. Kõikide filiaalide peale kokku oli 2015. aastal Eesti Kunstimuuseumis 2 289 ekskursiooni (nii täiskasvanutele kui lastele), milles osales 67,9 tuhat inimest. 2016. aastal kasvas ekskursioonide arv 2 572-ni ning osalejate arv suurenes 73,1 tuhande inimeseni. Publiku- ja haridusprogramme viidi läbi nii traditsiooniliste loengute ja õpitubade kujul kui ka interaktiivsete tegevustena ja ateljeetundidena. Muuseumi näitusprogramm, konverentsid ja seminarid põhinevad põhjalikul uurimistööl. KUMU peab oluliseks koostööd kõrgkoolidega. 2015. aastal külastas KUMU raamatukogu 2 235 inimest ja 2016. aastal 2 403 inimest.

Ka teistes muuseumides toimub laialdane tegevus, nii kõikides muuseumides tehakse teadustööd, viiakse läbi seminare, ekskursioone, korraldatakse näitusi. Näiteks Lennusadamas, mis kuulub Meremuuseumi alla, on võimalik viia läbi seminare Suurel Tõllul; korraldatakse perenädalavahetusi jne. Tallinna Linna-

muuseumi filiaalides saab tutvuda ajalooa nii omal käel kui ka koos grupiga: pakutakse muuseumitunde, kogusid tutvustavaid loenguid ja ajarännakuid igale eale⁵. Suurt valikut haridusprogramme, mis on suunatud nii täiskasvanutele kui lastele, pakub Eesti Ajaloomuuseum. Palju erinevaid üritusi toimub Eesti Vabaõhumuuseumis (konverentsid, seminarid, praktilised koolitused; viiakse läbi hooajalisi ja aastaringseid muuseumitunde).

Tabel 9.5. Suurema külastatavusega muuseumid 2015

Muuseum	Külastajate arv, tuh
1. Eesti Kunstimuuseum	326
2. Eesti Meremuuseum	257
3. Tallinna Linnamuuseum	232
4. SA Virumaa Muuseumid	185
5. SA Narva Muuseum	133
6. SA Eesti Vabaõhumuuseum	127
7. Saaremaa Muuseum	95
8. SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid	61
9. Eesti Ajaloomuuseum	56
10. Eesti Rahva Muuseum	49
TOP 10 kokku	1 521
Muuseumid kokku	3 255
<i>TOP 10 osakaal, %</i>	<i>47</i>

Allikad: Kultuuriministeerium, Tallinna Linnamuuseum, Statistikaamet

Tabel 9.6. Suurema külastatavusega muuseumid asukohtade (filiaalide) lõikes 2015

Muuseum või filiaal	Külastajate arv, tuh
1. Lennusadam (Eesti Meremuuseum)	190
2. Kumu (Eesti Kunstimuuseum)	138
3. SA Eesti Vabaõhumuuseum	127
4. Narva Linnus (SA Narva Muuseum)	104
5. Niguliste muuseum (Eesti Kunstimuuseum)	93
6. Kuressaare linnus (Saaremaa muuseum)	88
7. Rakvere Linnus (SA Virumaa Muuseumid)	88
8. Kadrioru Kunstimuuseum (Eesti Kunstimuuseum)	77
9. Palmse Mõis (SA Virumaa Muuseumid)	72
10. Paks Margareeta (Eesti Meremuuseum)	67
TOP 10 kokku	1 044
Muuseumid kokku	3 255
<i>TOP 10 osakaal, %</i>	<i>32</i>

Allikad: Kultuuriministeerium, Tallinna Linnamuuseum, Statistikaamet

⁵ Muuseumide kodulehed. Tallinna Linnamuuseum: www.linnamuuseum.ee

9.1.6. Muuseumid ja välisnäitused

Muuseumide puhul võib väliskaubanduseks pidada:

- välisturistide muuseumikülastusi,
- muuseumide poolt välisriikides korraldatavaid näitusi,
- Eestis korraldatavaid välisnäitusi,
- muuseumivahelist spetsialistide vahetust.

Arvestades muuseumide poolt Statistikaametile esitatud hinnangulist keskmist välisturistide osakaalu kogu külastajate arvust, mis 2015. aastal oli 35%, võib järeldada, et 2015. aastal külastas muuseumi 1,1 miljonit välisturisti, mida oli ligi 40% rohkem kui 2011. aastal (800 tuhat inimest). 2016. aastal ulatus välisturistide osakaal 36%-ni kogu muuseumide külastajate hulgast ehk 1,2 miljoni inimeseni. Väliskülastajate oleks muuseumides rohkemgi, kui turistide vastuvõtuvõimet ei piiraks muuseumide tehnilised võimalused (parklad, abiruumid, toitlustusvõimalused, personali suurus). Kõige teravamad parkimisprobleemid on kesklinnas asuvatel muuseumidel ning võib ette tulla ka ruumipiirang. Märkimisväärne osa välisturiste külastab Eesti Vabaõhumuuseumit, nende hulgas on suur osatähtsus kruisituristidel, kelle külastusaeg on samas väga lühike, vaid 45 minutit. Ümarlauas osalenud eksperdid tegid ettepaneku, et EAS võiks välja töötada programmid, kus muuseumid oleksid turismikavade sihtkohtadeks.

Näituste vahetus – välisnäituste sissetoomine ja Eesti väljapanekute eksponeerimine välismaal – toimub nii muuseumidevaheliste otsesidemete kui ka ministeeriumide tasemel kultuurivahetuse raames. Kultuurivahetuses välismuuseumidega osalevad aktiivselt Eesti Kunstimuuseum, Eesti Arhitektuurimuuseum, Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum jt. Näitusi korraldatakse sageli välissaatkondade ja kultuuriesinduste koostöös.

2015. aastal tõi Eesti Kunstimuuseum välismaalt 10 näitust, nendest 7 näitust toimus Kumu Kunstimuuseumis, 2 näitust Kadrioru Kunstimuuseumis. Mõlemad näitused on koostatud Eesti Kunstimuuseumi kuraatorite poolt Eesti ja välismaa kogude põhjal. Üks näitus toimus Adamson-Ericu muuseumis. 2016. aastal toodi sisse 5 näitust ja kõik toimusid Kumu Kunstimuuseumis. 2015. aastal viis Eesti Kunstimuuseum välismaale ühe näituse, mis toimus Leedus, 2016. aastal ei ole ühtegi näitust välja viidud. Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum importis 2015. aastal kahte näitust: „Uus Põhjamaade moeillustratsioon II“ ja teiseks oli „20 prantsuse disainiikooni“. 2016. aastal oli sisse toodud üks näitus „Rondabout Baltic“. Samal aastal viis muuseum omalt poolt välja 2 näitust: „Disain kui eksperiment (Tõnis Käo)“, mis toimus Saksamaal ja „Põimitud geomeetria (Peeter Kuma)“, mis toimus Eesti Vabariigi Suursaatkonnas Helsingis. Vastavalt muuseumi poolt edastatud informatsioonile on välissidemeid arendanud ka Eesti Arhitektuurimuuseum, kus 2015. aastal toimus 2 välismaist näitus ja 2016. aastal 1 näitus. Mõlemal aastal on muuseumi poolt välismaale viidud 2 näitust.

Ekspertide hinnangul on välisnäituste vastuvõtmise võimalus Eestis väike. Välisnäituste ettevalmistamine on pikaajaline, mitmeaastane protsess. Välisnäituste korraldamisega kaasnevad märkimisväärsed kulutused (transport, kindlustus, hotellikulud jne). Näituste import on raskem kui eksport. Eksponaatide kindlustamine on miljonites, kusjuures import on kallim kui eksport. Probleemiks on liiga kõrge näituse/esemete maksumus, mille kindlustamisel on tagatud riiklik garantii, see peab ületama 65 tuhat eurot. Selline piirmäär on jõukohane kunstimuuseumidele, kuid teiste muuseumide jaoks liialt kõrge. Ka ekspositsiooni tehniline ettevalmistamine on ajamahukas, näiteks maalide puhul on vajalik stabiliseerumisaeg. Samas on näituste toimumine erakordselt oluliseks kultuurisündmuseks.

9.2. NÕUDLUS

Elanike kultuurihuvi muuseumide poolt pakutava suhtes väljendub peamiselt muuseumide püsi-ekspositsiooni, näituste ja teiste ürituste külastamises (nendeks võivad olla loengud, kontserdid jne).

Statistikaameti andmetel oli 2015. aastal 3,3 miljonit muuseumikülastust, mis annab 2,5 külastust iga elaniku kohta aastas. 2016. aastal oli 3,5 miljonit muuseumikülastust, mis annab peaaegu 3 külastust iga elaniku kohta aastas. Külastajate arv on pidevalt kasvanud, nii oli 2015. aastal muuseumides käinud inimeste arv 17% suurem kui 2011. aasta kaardistamise ajal. 2016. aastal suurenes muuseumide külastanud inimeste arv 6% 2015. aastaga võrreldes. Seejuures käis neljandik külastajaist muuseumis ekskursiooniga ja kolm neljandikku külastasid muuseumi iseseisvalt. Aates 2013. aastast saavad 8 aastased ja nooremad lapsed käia muuseumides tasuta. Nagu eespool öeldud, oli muuseumide külastajate seas 2015. aastal 35% ja 2016. aastal 36% välisriiklaste ning kui need külastused maha arvestada, käis Eesti elanik muuseumis mõlemal aastal keskmiselt üks kord.

Väljaspool Tallinna külastati kõige enam turismipiirkonnas asuvaid Virumaa Muuseumi, sealjuures eelkõige Rakvere Linnust ja Palmse Mõisa. Märkimisväärne hulk inimesi külastas SA-le Narva Muuseumid kuuluvat Narva Linnust. Populaarne oli ka Saaremaa Muuseumile kuuluv Kuressaare Linnus. Maakondades asuvate muuseumide külastajad moodustasid 6% külastajate kogu arvust.

Tabel 9.7. Maakondades asuvate riigimuuseumide külastajate arv 2015

Muuseum	Külastajate arv
SA Virumaa Muuseumid	184 600
Rakvere Linnus	88 000
Palmse Mõis	72 000
Eesti Politseimuuseum	21 000
Karepa Kalame talu	2 100
Rakvere linnakodaniku majamuuseum	1 500
SA Narva Muuseum	141 324
Narva Linnus	104 476
Kunstigalerii	36 848
Saaremaa Muuseum	95 491
Kuressaare Linnus	88 057
Mihkli Talumuuseum	7 078
Aavikute Majamuuseum	356
SA Haapsalu Läänemaa Muuseumid	60 606
Raudtee- ja Sidemuuseum	20 284
Piiskopilinnus	17 675
Iloni Imedemaa	17 353
Haapsalu raekoda	2 917
Ants Laikmaa Majamuuseum	2 377
SA Pärnu Muuseum	42 206
Pärnu Muuseum	40 283
Koidula Muuseum	1 923
Võru Instituudi muuseumiosakond	24 580
Põlva Talurahva muuseum	8 619
D.Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum	6 874

Muuseum	Külastajate arv
Vana-Võromaa kultuurikoda	5 588
Mõniste Talurahvamuseum	3 499
Tartu Kunstimuseum	15 355
Palamuse O. Lutsu Kihelkonnakoolimuseum	13 581
SA Hiiumaa Muuseumid	12 804
Pikk Maja	6 962
Kassari ekspositsioonimaja	3 933
Mihkli Talumuseum	1 009
Helilooja Rudolf Tobiase Majamuseum	900
Harjumaa Muuseum	9 513
Harjumaa Muuseum	6 920
Amandus Adamsoni ateljeemuuseum	2 593
Vargamäe SA A.H. Tammsaare Muuseum	9 296
Viljandi Muuseum	7 653
Viljandi Muuseum	6 761
Mart Saare Majamuseum	892
Mahtra Talurahva Muuseum	4 593
Ajakeskus Wittenstein SA: Järvamaa Muuseum	1 462
Aavikute Majamuseum	356
Sidemuseum	304
Rudolf Tobiase Majamuseum	275
Mihkel Kiibuse Kroogi talu	69
Kokku	201 390

Allikas: Kultuuriministeerium

Statistikaameti andmetel külastas muuseume 2015. aastal 499 tuhat täiskasvanud inimest (15 aastased ja vanemad), nendest 352 tuhat inimest käis muuseumis 1 kuni 3 korda (tabel 9.8). Muuseumide külastajate hulgas oli 56% naisi ja 44% mehi (joonis 9.2). Hariduse järgi külastasid muuseume kõige rohkem kolmanda ehk kõrgema haridustasemega isikud. Suurema osa (72%) muuseumide külastajatest moodustasid linnaelanikud ja 28% elasid maa-asulates. 604 tuhat inimest ei külastanud muuseumit kordagi (tabel 9.8).

Tabel 9.8. Muuseumikülastuste sagedus viimase 12 kuu jooksul (vähemalt 15-aastased elanikud) 2015

	Isikute arv, tuhat	Osatähtsus, %
Külastanud ja mittekülastanud kokku	1 103,7	100,0
Ei ole kordagi külastanud	604,2	54,7
Külastused kokku	498,8	45,2
sh külastanud 1-3 korda	352,2	31,9
sh külastanud 4-6 korda	96,2	8,7
sh külastanud 7-12 korda	36,2	3,3
sh külastanud üle 12 korra	14,2	1,3

Allikas: Statistikaamet

Tabel 9.9. Muuseumide külastamine viimase 12 kuu jooksul, elukoha, soo ja hariduse järgi (vähemalt 15-aastased elanikud, tuh) 2015

Elukoha järgi muuseumis käinud	
Kogu Eesti	498,8
Linnalised asulad	358,9
Maa-asulad	139,8
Soo järgi muuseumis käinud	
Mehed	217,6
Naised	281,2
Vanuse järgi muuseumis käinud	
15-24-aastased	71,6
25-44-aastased	207,1
45-64-aastased	157,8
Vähemalt 65-aastased	62,3
Hariduse taseme järgi muuseumis käinud	
Esimese taseme või madalama haridusega isikud	47,1
Teise taseme haridusega isikud	210,4
Kolmanda taseme haridusega isikud	241,1
Tööga hõivatuse alusel muuseumis käinud	
Täisajaga töötajad	323,4
Osaajaga töötajad	37,5
Töötud	10,9
(Üli)õpilased, mittetasustatud praktikandid	46,3
Pensionärid	55,4
Muud mitteaktiivsed	25,2

Allikas: Statistikaamet

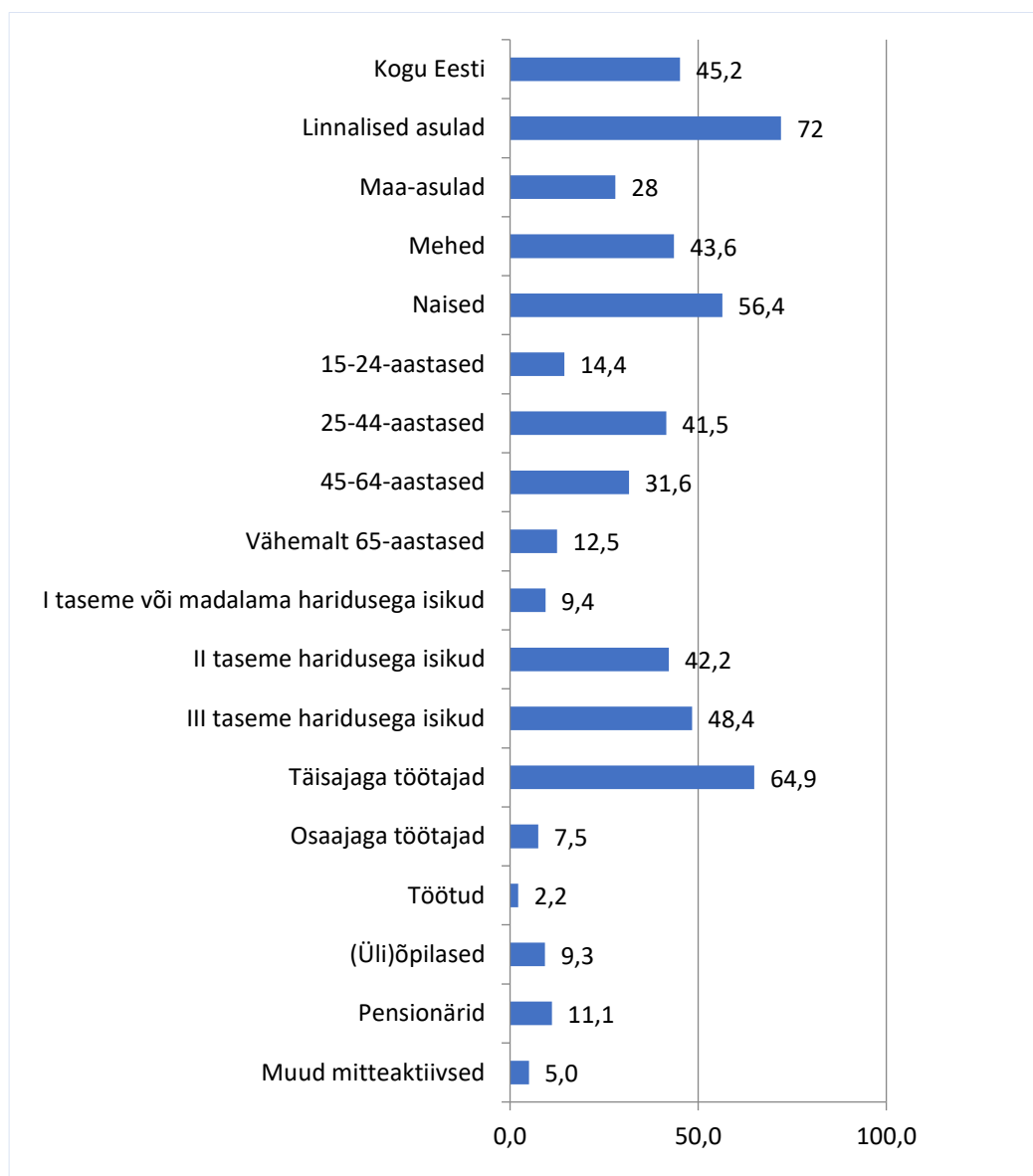
Statistikaameti andmetel oli peamiseks muuseumides käimise eesmärgiks enesearendus, sellest teatas 41% külastajaid. Rohkem kui kolmandik pidas muuseumide külastamise eesmärgiks elamuste saamist. Viiendikul muuseumis käinud inimestel oli külastuse eesmärgiks ajaveetmine perega, sõpradega ja lähedastega (tabel 9.10).

Tabel 9.10. Muuseumide külastuste peamised eesmärgid (vähemalt 15-aastased elanikud) viimase 12 kuu jooksul 2015

Eesmärgid	Isikute arv, tuhat	Osatähtsus (%)
Enesearendus	202,6	40,6
Elamuste saamine	170,1	34,1
Pere, sõprade, lähedastega ajaveetmine	99,6	20,0
Seoses tööga	17,0	3,4
Kodust väljas käimine	3,3	0,7
Muu eesmärk	6,1	1,2
Kokku	498,8	100,0

Allikas: Statistikaamet

Joonis 9.2 Muuseumide küllastajate osakaal 15-aastaste ja vanemate elanike seas (%) viimase 12 kuu jooksul 2015

Allikas: Statistikaamet

9.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA

9.3.1. Riiklikud toetusmeetmed

Kultuuriministeriumi muuseumide eelarve oli 2015. aastal 36,9 miljonit eurot ja 2011. aastal 31,2 miljonit eurot (vt tabel 9.11). Suur osatähtsus on riigieelarvest kavandatud rahalistel vahenditel, mis 2015. aastal katsid 55% ja 2016. aastal 59% muuseumide kogutuludest. Lisaks sellele on eelarvesse sisse planeeritud muuseumide põhitegevusest ja ka majandustegevusest laekuvad summad, mis nii 2015. aastal kui ka 2016. aastal olid ligilähedased.

Tabel 9.11. Kultuuriministeriumi valitsemisalasse kuuluvate muuseumide eelarve 2011-2016 (tuh eurot)

	2011	2015	2016
Tulud kokku	31 174,3	36 878,0	46 242,4
riigieelarvest	14 540,7	20 222,7	27 160,1
muuseumide põhitegevusest	12 769,3	9 089,0	10 030,5
majandustegevusest	3 864,3	7 566,3	9 051,8
Investeeringud	11 561,3	26 950,7	16 285,4
Kulud kokku	20 483,1	33 944,9	34 448,1
muuseumide tegevuskulud	11 797,2	17 553,7	15 199,7
personalikulud	8 437,1	12 793,3	12 583,4
vahendid Riigi Kinnisvara AS-le	...	3 597,9	6 665,0

Allikas: Kultuuriministerium

Kultuuriministeriumi eelarves olid ette nähtud rahalised vahendid nii riigimuuseumidele kui ka valitsussektorisse kuuluvate muuseumidele-sihtasutustele. 2015. aastal oli 1,34 mln eurot ettenähtud Eesti Rahva Muuseumi peahoone ehituseks, lisaks sellele 87 tuhat eurot uue hoone ettevalmistuskuludeks. Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe kompleksi renoveerimisele planeeriti 642 tuh eurot (2016. a 4,7 mln eurot). SA Vabaõhumuuseumi tegevusele planeeriti 2015. aastaks 1,6 mln eurot ja 2016. aastaks 1,66 mln eurot. AS Virumaa Muuseumide tegevusele nähti 2015. aastaks ette 808,6 tuh eurot, 2016. aastaks 962,5 tuhat eurot. SA Tervishoiu Muuseumi eelarve oli 2015. aastaks 745,8 tuhat eurot, 2016. aastaks 787,3 tuhat eurot. Eelarves olid ette nähtud rahalised vahendid ka muudele residentidele kuuluvatele muuseumidele, nagu SA Kistler-Ritso Eesti (Okupatsioonide Muuseum), SA Eesti Vanatehnika Muuseum, Eesti Trükimuuseum, SA Uue Kunsti Muuseum. Nii 2015. aastal kui 2016. aastal kavandati nendele muuseumidele 165,5 tuh eurot. 2015.-2016. aastal olid Kultuuriministeriumi eelarves ette nähtud rahalised vahendid Tallinna Tehnikaülikooli muuseumile. 2016. aastal lisandus eelarvesse Tartu Ülikooli muuseumile mõeldud raha. Kuna osa riigimuuseumi kuulub teiste ministeriumide haldusalasse, siis nende muuseumide tegevuskulud on planeeritud vastavate ministeriumide eelarvetesse. 2015. aastal planeeriti Kultuuriministeriumi valitsemises olevatele muuseumidele eelarvest museaalide soetamise katteks 34 tuh eurot, 2016. aastal 30,4 tuhat eurot. Kultuuriministeriumi kulud suurenesid 66% 2011. aastaga võrreldes, sealjuures muuseumide tegevuskulude kasv oli 49% ja personali kulud kasvasid rohkem kui poole võrra. 2016. aastal (võrreldes 2015. aastaga) ei ole kulud tervikuna muutunud, sealjuures muuseumide tegevuskulud vähenesid (-13,4%). Seevastu suurenesid AS-le Riigi Kinnisvara ülekantud summad oluliselt (85,2%). Kultuuriministeriumi eelarvest rahastatakse mitmeid toetus-

programme⁶. Üheks neist on programm „Muuseumide arendamine“, mis 2015. aastal oli 150 tuhat eurot. Vastavalt Kultuuriministeriumi kodulehel olevale informatsioonile toetatakse antud vahenditest projektipõhiselt muuseumivaldkonna populariseerimist (sh Muuseumiöö korraldust), muuseumidevahelise koostöö aktiveerimist ning muuseumitöötajate koolitusi. Sama programmi kaudu toetatakse ka tugiorganisatsioone, nagu MTÜ Eesti Muuseumiühing ja MTÜ ICOM Eesti Rahvuskomitee⁷.

Teiseks Kultuuriministeriumi toetusprogrammiks on „Muuseumide reserv“, mis 2015. aastal oli 419,5 tuhat eurot ning mille kaudu toetab riik eelkõige riigimuuseumide ja riigi asutatud sihtasutuste erakorralisi remonditöid.

Kolmandaks on „Muuseumide tegevustoetus“, mida võivad taotleda riigi sihtasutuse muuseumid, avalik-õiguslikud muuseumid, munitsipaalmuuseumid ja eramuuseumid. Taotluse eraldamise tingimusteks on muuseumi tegevuse vastavus muuseumiseadusele (§ 2 lõik 1), muuseumi ainevaldkond peab olema rahvakultuuri jaoks oluline. Muuseum peab tegutsema aastaringselt ning muuseumikogu peab kasutajatele soovi korral olema ligipääsetav. Muuseumil peab olema pikaajaline arengukava koos tegevustoetuse kavandatava kasutusaasta ja kolme järgmise aasta finantsplaaniga. Muuseum täiendab muuseumikogu eesmärgipäraselt, lähtudes muuseumi kogumispõhimõtetest.

Kohalikud omavalitsused (KOV) eraldasid muuseumidele 2015. aastal Rahandusministeriumi andmetel 5,8 mln eurot, mida oli 13% rohkem kui 2011. aastal, 2016. aastal olid KOV eraldised 6,3 mln eurot (tabel 9.12). Märkimisväärselt suurendasid kulutusi muuseumidele Raplamaa (62%) ja Harjumaa (44%). Võrumaa kulutused muuseumidele kolmekordistusid, kuid summaarselt olid nad kõige väiksemad. Eraldised muuseumidele vähenesid kolmes omavalitsuses: Ida-Virumaal 21%, Tartumaal 10% ja Läänemaal 6%.

Nagu eelmise uuringu ajal, olid ka 2015. aastal rahalises väärtuses kõige suuremad eraldised muuseumidele Harjumaal (2,4 mln eurot), kusjuures enamuse sellest rahast said Tallinna muuseumid (2,2 mln eurot). Tartumaa oli muuseumide toetuste poolest teisel kohal, kuid nagu eespool mainitud, summad olid väiksemad kui eelmise vaatluse ajal (2011. a 1,1 mln eurot; 2015. a 955 tuhat eurot). Kuigi Ida-Virumaa toetused vähenesid, olid nad suuruselt kolmandal kohal (2011. a 1036 tuhat eurot; 2015. a 818 tuhat eurot).

Eesti Kultuurkapital on avalik-õiguslik asutus, mis oma ala eksperte kaasates toetab kultuuri ja sporti, samas ei ole seal spetsiaalset muuseumide toetavat sihtkapitali. Vaatamata sellele on muuseumid saanud toetusi teiste sihtkapitalide kaudu (vt tabel 9.13). Kõige suurem osatähtsus oli kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali stipendiumidel, mis 2015. aastal moodustasid 62% muuseumidele eraldatud kõikidest Eesti Kultuurkapitali stipendiumidest (2016. a 60%) ja rahvakultuuri sihtkapitali stipendiumid moodustasid 18% muuseumidele eraldatud Eesti Kultuurkapitali stipendiumidest (2016. a 14%). Kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitali toetusi sai teistest rohkem Eesti Kunstimuuseum (113 tuhat eurot). Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumit ja Uue Kunsti Muuseumit toetati ligilähedaste summadega, vastavalt 97 tuhat eurot ja 94 tuhat eurot. Rahvakultuuri sihtkapitali vahendeid eraldati Eesti Ajaloomuuseumile ja Eesti Rahva Muuseumile. Arhitektuuri sihtkapitali kaudu toetati peamiselt Eesti Arhitektuurimuuseumi, väiksemas mahus Eesti Vabaõhumuuseumi, Harjumaa Muuseumi ning Narva ja Hiiumaa muuseumideid. Kehakultuuri ja spordi sihtkapitali vahendeid eraldati Eesti Spordimuuseumile. Erinevate sihtkapitalide vahenditega toetati rahvusvaheliste konverentside läbiviimist, näituste ettevalmistamist, kataloogide väljaandmist, loengute ja ekskursioonide korraldamist jne. Rahvakultuuri sihtkapitali vahenditest rahastati 2015. aastal Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi, Eesti Muuseumiühingut. Kirjanduse sihtkapitali arvelt sai raha MTÜ Eesti Kirjanike Muuseumide Ühing.

⁶ www.kul.ee

⁷ ICOM International Council of Museums (Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu)

Tabel 9.12. Kohalike omavalitsuste eraldised muuseumidele aastatel 2011-2016 (tuh eurot)

	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011 (%)
Harjumaa	1 687,2	2 433,0	2 679,3	44,2
... Tallinn	1 509,8	2 158,6	2 408,7	42,9
... maakond	177,4	274,4	270,6	54,7
Hiiumaa	-	17,3	18,6	...
Ida-Virumaa	1 035,6	818,2	861,0	-21,0
Jõgevamaa	73,1	104,2	109,7	42,5
Järvamaa	59,1	67,6	70,7	14,4
Läänemaa	193,1	180,8	187,1	-6,4
Lääne-Virumaa	80,1	91,8	92,5	14,6
Põlvamaa	278,1	280,3	313,6	0,8
Pärnumaa	213,1	259,7	235,7	21,9
Raplamaa	71,5	115,6	101,9	61,7
Saaremaa	76,9	92,8	107,0	20,7
Tartumaa	1 066,4	955,2	1 011,5	-10,4
Valgamaa	184,7	237,4	287,6	28,5
Viljandimaa	85,1	102,1	109,2	20,0
Võrumaa	11,8	39,5	69,6	234,7
Kokku	5 115,7	5 795,5	6 255,0	13,3

Allikas: Rahandusministeerium

Tabel 9.13. Eesti Kultuurkapitali eraldised aastatel 2011-2016 (tuh eurot)

Institutsioon	2011	2015	2016
Kujutava ja rakenduskunsti sihtkapital			
Erinevad muuseumid	123,9	499,2	663,9
Arhitektuuri sihtkapital			
Erinevad muuseumid	41,7	71,2	185,1
Kirjanduse sihtkapital			
Erinevad muuseumid	15,3	23,2	14,6
Eesti Kirjanike Muuseumide Ühing MTÜ	-	0,7	1,9
Kokku	15,3	23,9	16,5
Rahvakultuuri sihtkapital			
Erinevad muuseumid	96,8	131,8	120,1
Eesti Muuseumiühing	9,0	11,9	28,1
Muud institutsioonid	6,0	1,7	2,8
Kokku	111,8	145,4	151,0
Helikunsti sihtkapital			
Erinevad muuseumid	2,2	8,5	3,9

Institutsioon	2011	2015	2016
Näitekunsti sihtkapital			
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum	6,1	4,9	13,5
Kehakultuuri ja spordi sihtkapital			
Eesti Spordimuuseum	0,5	1,6	6,8
Kultuurikapitali nõukogu			
Erinevad muuseumid	-	7,0	16,2
Maakondlikud ekspertgrupid			
Erinevad muuseumid	-	46,1	48,3
Muuseumide seltsid	-	3,1	1,5
Kokku	-	49,2	49,8
ERALDISED KOKKU	306,6	810,9	1106,7

Allikas: Eesti Kultuurkapital

Nagu varemgi taotlesid muuseumid 2015.-2016. aastatel toetusi Hasartmängumaksu Nõukogu kaudu (tabel 9.14). 2015. aastal eraldati muuseumidele 11,3 tuh eurot, millega rahastati 11 projekti. Seda oli poole võrra vähem kui 2011. aastal, siis rahastati 29 projekti summas 22,8 tuh eurot. 2016. aastal olid eraldatud summad veidi väiksemad kui 2015. aastal (10,3 tuh eurot; 16 projektile).

Tabel 9.14. Hasartmängumaksu Nõukogu toetused aastatel 2011-2016 (tuh eurot)

	2011	2015	2016
Erinevad muuseumid	22,8	11,3	10,3

Allikas: Hasartmängumaksu Nõukogu

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) loodi 2000. aastal. EAS on riikliku ettevõtluse tugisüsteemi üks suuremaid institutsioone, kelle ülesandeks on ettevõtluse- ja regionaalpoliitika edendamine Eestis. EAS vahendab mitmeid eurotoetusi ettevõtjatele, teadusasutustele, avalikule ja kolmandale sektorile (vt tabel 9.15). 2015. aastal eraldas EAS Eesti Meremuuseumile 116 tuh eurot projektile „Lennusadamade külalis-sadama teenuste arendamiseks ujuvkai soetamine ja paigaldamine”. 2016. aastal toetas EAS viit muuseumit. Kõige suurema toetuse summas 3,5 mln eurot sai SA Narva Muuseum projektile „Piirikindluse avastuskeskuse avamine”. Teiseks oli SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid, kellele eraldati 3,2 mln eurot

Tabel 9.15. EAS-i toetused muuseumidele aastatel 2011-2016 (tuh eurot)

Programm	2011	2015	2016
Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine (2007-2013)	514,7		-
Väikesadamade võrgustiku väljaarendamise toetamine	-	116,0	
Turismitoodete- ja atraktsioonide ning sihtkoha kui võrgustiku arendamise toetamine			8 323,1
Peipsiveere programm kuni 2017	-	-	15,0
KOKKU	514,9	116,0	8 338,1

Allikas: Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

projekti "Haapsalu piiskopilinnuse arendamine tegevusmuuseum-külaliskeskuseks" edendamiseks. Palamuse O. Lutsu Kihelkonnamuuseumit toetati 1,4 mln euroga, mis oli mõeldud muuseumi arendamiseks. Väiksemaid summasid said SA Virumaa Muuseumid ja SA Iisaku Kihelkonna Muuseum.

Kõik need vahendid on saadud Euroopa Liidu struktuurifondist ERDF⁸. Lisaks sellele said muuseumid 2015. aastal tuhat eurot Rahvuskultuuri Fondilt.

9.3.2. Organiseeritus

Eesti Muuseumiühing (EMÜ) asutati 15. novembril 1988. aastal. EMÜ tegevus on enam-vähem sama, mis 2011. aastal. Ühingu ülesandeks on kultuuripärandi säilitamisega ja kaitsmisega tegelevate muuseumide spetsialistide töö väärtustamine. EMÜ liikmeteks on riigi-, avalik-õigusliku juriidilise isiku halduses olevate või eramuuseumide töötajad. Ühingusse kuulub üle 400 liikme. Alates 1995. aastast annab Eesti Muuseumiühing välja erialast ajakirja "Muuseum". Lisaks sellele korraldab EMÜ üle-eestilist Muuseumiööd, muuseumitöötajate kevadpäevi, Eesti muuseumide festivali Narvas, annab välja muuseumimeene auhinda EMMA. Ühing tegeleb ka muuseumitöötajate täienduskoolitusega, korraldades erinevaid koolitusi ja seminare.

Kodulehe andmetel on EMÜ esindatud Kultuuriministeriumit nõustavas [Muuseuminõukogus](#) ja selle erinevates komisjonides. EMÜ teeb koostööd Kultuurikapitaliga ja Kultuuri kutsenõukoguga. Eesti tegutseb mitmes rahvusvahelises muuseumialases koostöövõrgustikus ning kuulub NEMO-sse (Network of European Museum Organisations). Eesti muuseumid on esindatud Rahvusvahelises Muuseumide Nõukogus ICOM (International Council of Museums), mis on loodud 1946. aastal muuseumi spetsialistide poolt ning on suurim ülemaailmne muuseumide ja muuseumiprofessionaale ühendav organisatsioon. ICOM-kodulehe andmetel on organisatsioonis üle 37 000 liikme, kes esindavad ülemaailmset muuseumikogukonda. ICOM on diplomaatiline foorum, mis koosneb 141 riigi ja territooriumi ekspertidest. ICOM-i poolt on välja töötatud muuseumide eetikakoodeks, mis valmis esmakordselt 1986. aastal, seda on pidevalt muudetud ja tõlgitud paljudesse keeltesse. Eesti ICOM asutati 1992. aastal ning tänaseks on läbi Eesti rahvuskomitee ICOM-ga liitunud rohkem kui 100 individuaalliiget ja neli muuseumit institutsionaalse liikmena.

[Euroopa Muuseumifoorum](#) edendab alates 1977. aastast Euroopa Komisjoni toel muuseumide arengut, kujundab nende mainet, arendab diskussiooni muuseumide ühiskondliku rolli üle, annab välja Euroopa aasta muuseumi auhinda.

Mitme muuseumi juures tegutsevad *muuseumisõprade ühendused*, nt Eesti Rahvamuuseumi Sõprade Selts, Vabaõhumuuseumi Sõprade Selts, Iisaku Muuseumi Sõprade Selts jne. 2015. aastal rahastas Eesti Kultuurikapital Eesti Rahvamuuseumi Sõprade Seltsi. Mõned seltsid said raha Eesti Kultuurikapitali Maakondlike ekspertgruppide kaudu. Raha said Iisaku Muuseumi Sõprade Selts, Eesti Põllumajandusmuuseumi Edendamise Selts, Eesti Piimandusmuuseumi Sõprade Selts.

⁸ European Regional Development Fund

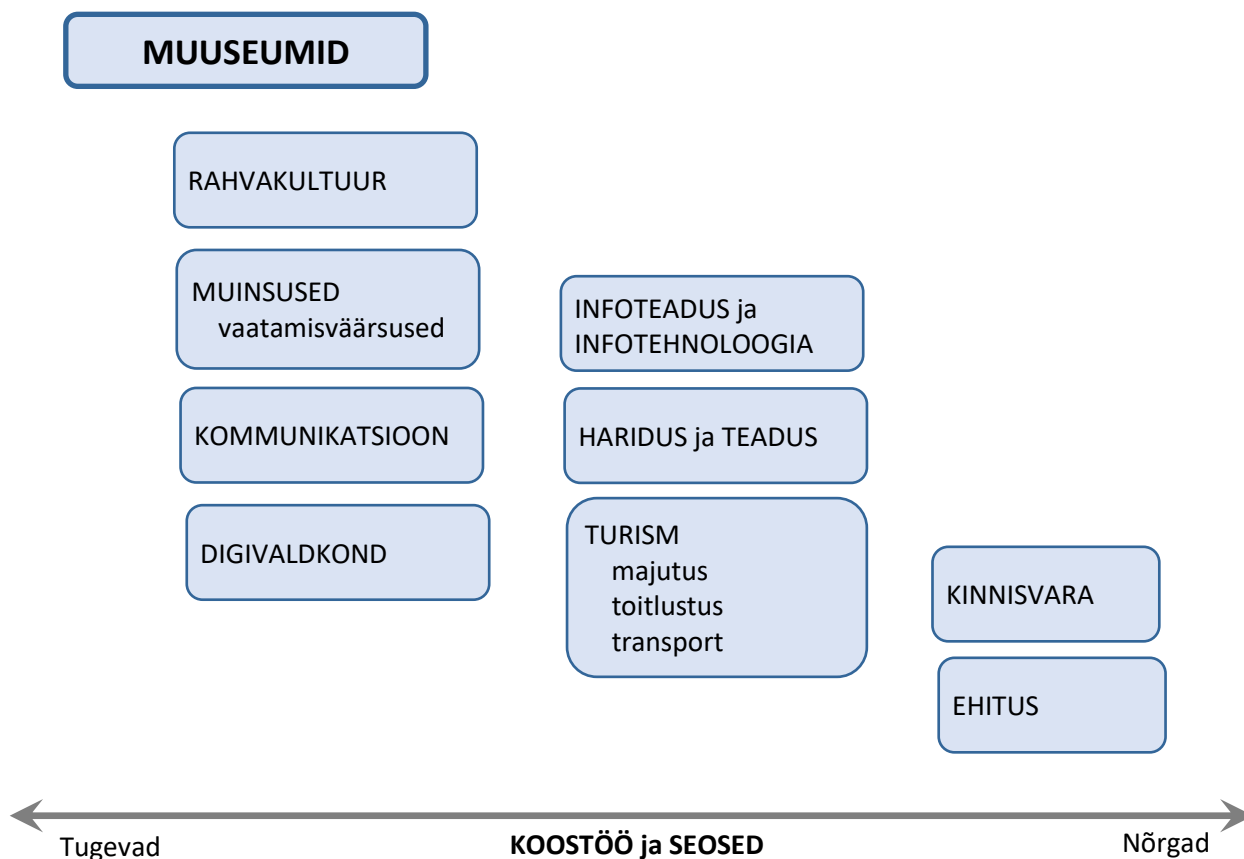
9.3.3. Seosed teiste tegevusvaldkondadega ja loomemajanduse sektoritega

Muuseumid on väga tihedalt seotud turismiga, sest turistid moodustavad märkimisväärse osa külastajatest. Muuseumide külastamine on sisse planeeritud paljudesse turismimarsruutidesse. Sellest tulenevalt tekib kaudne majanduslik tulu majutus-, toitlustus- jt turismiga seonduvatele ettevõtetele (joonis 9.3).

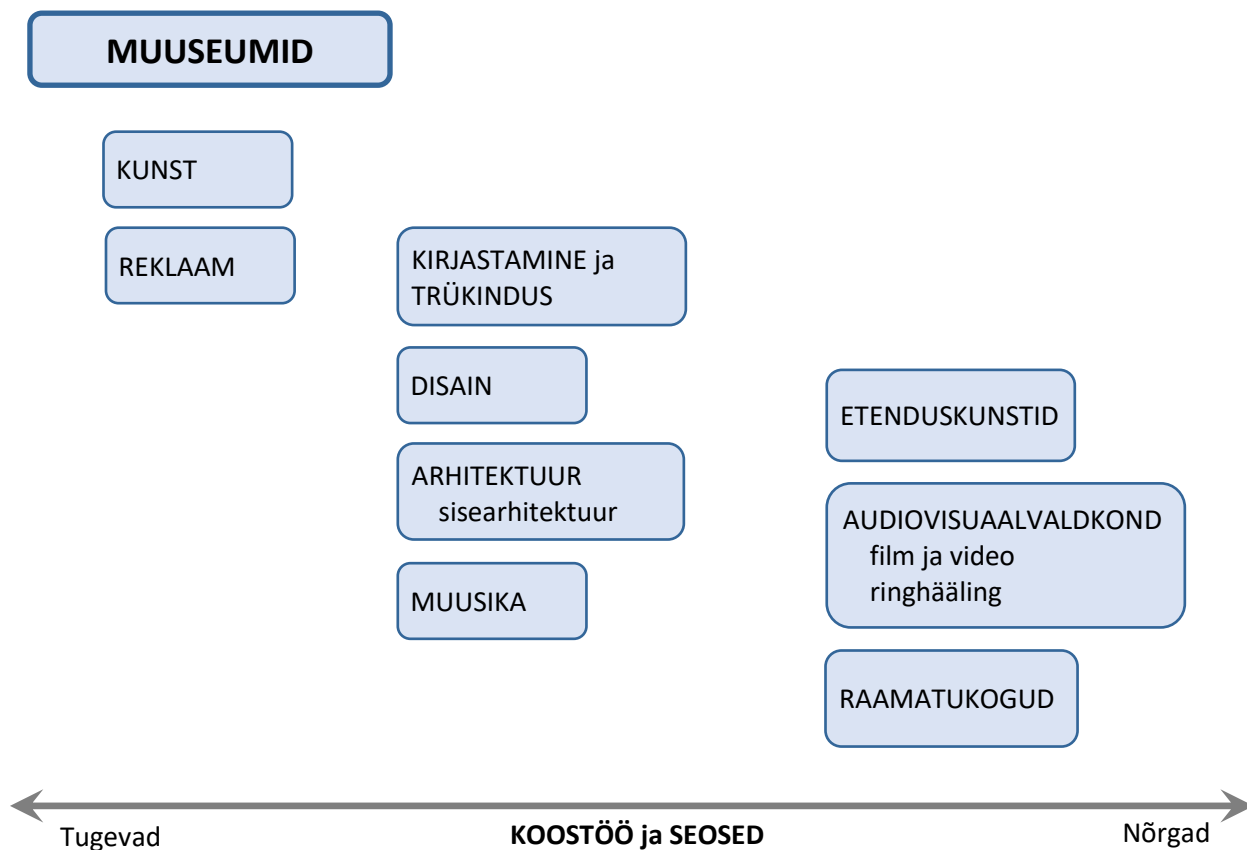
Muuseumikogude digiteerimine, virtuaalmuuseumi projektide arendamine jne seovad muuseumide valdkonda infotehnoloogia ja infoteaduse valdkondadega. Erinevate projektide kirjutamisel kasutatakse konsultatsioonifirmade abi. Muuseumitöötajate koolitamine seob valdkonda haridussüsteemiga.

Muuseumide mitmekülgne tegevus seob neid teiste loomemajanduse aladega (joonis 9.4). Näituste korraldamisel vajatakse sisekujundajate, disainerite, kunstnike, fotograafide jt teenuseid. Ka kunstnikud ise korraldavad meeleldi oma loomingu näitusi muuseumides. Muuseumides korraldatakse teatrietendusi ja kontserte, filmitootjad kasutavad muuseumi võttepaigana. Publikatsioonide ja reklaamtrükiste väljaandmisel vajatakse kirjastajaid. Uute muuseumihoonete projekteerimisel ja vanade renoveerimisel kasutatakse arhitektide teenuseid. Raamatukogudes ja arhiivides on materjale, mida kasutatakse näituste ettevalmistamisel. Erinevate meediakanalite kaudu reklaamitakse muuseumide kollektsioone ja näitusi. Viimasel ajal on eriti tuntav kultuuriasutuste omavahelise koostöö areng ja tihenemine, koostöös osalevad muuseumid, raamatukogud, arhiivid ja muinsuskaitse. Muuseumide endi vahel on sidemed samuti tihenenud ja sageli eksponeeritakse koostatud näitusi mitmes muuseumis üle Eesti, toimib infovahetus, laenutatakse museaale jne.

Joonis 9.3. Muuseumide seosed teiste tegevusvaldkondadega

Joonis 9.4. Muuseumide seosed teiste loomemajanduse sektoritega

9.4. HARIDUS

Vastavalt muuseumide liikidele töötavad nendes ajaloo-, kunsti-, arhitektuuri-, looduse- ja muude teadmistega spetsialistid. Lisaks põhitegevusega ehk põhiekspositsiooniga tegelevatele töötajatele töötavad muuseumides ka restauraatorid, konservatorid, kuraatorid, varahoidjad, muuseumipedagoogid. Tänapäeval on väga tähtis infoteaduse spetsialistide olemasolu. Muuseumi küllastatavuse seisukohast, mis suurendab omatulu osakaalu, on tähtsad turundusala spetsialistid. Suurem osa muuseumitöötajatest on kõrgharidusega ning märkimisväärne osakaal on teadustööl.

Muuseumidele vajalikku haridust pakuvad põhiliselt Eesti Kunstiakadeemia, Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, Tallinna Ülikool ja Tartu Kõrgem Kunstikool.

Eesti Kunstiakadeemia pakub muinsuskaitse ja restaureerimisalast kõrgharidust, kus nii 2015/2016 kui 2016/2017 õppeaastatel lõpetas bakalaureuseõppe 8 inimest. Samadel aastatel omistas 6 spetsialisti magistriskraadi.

Tartu Ülikooli ajaloo- ja arheoloogia instituut koolitab erinevaid spetsialiste, pakkudes bakalaureuse, magistri ning doktoriõpet. Ajaloo õppekava raames on võimalik spetsialiseeruda järgmistele erialadele: arheoloogia, arhiivindus, Eesti ajalugu, kunsti ajalugu, uusim aeg, üldajalugu.

2015. aastal lõpetas ajaloo bakalaureuseõppe 43 inimest, 2016. aastal oli lõpetajaid 45 inimest. Magistriõppe lõpetajaid oli ajaloo õppekaval 2015. aastal 18 inimest ja 2016. aastal 16 inimest. Doktoriõppe annab kõrgeima akadeemilise kraadi ajaloo, arheoloogia või kunstiajaloo erialal. Doktoriõppes on pandud rõhk iseseisvale uurimistööle, mis annab kolm neljandikku õppekava mahust. 2015. aastal lõpetas doktoriõppe ajaloo õppekaval 3 ja 2016. aastal 4 inimest.

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi infokorralduse õppetool valmistab ette infoteaduste spetsialiste, kelle ülesandeks on muuseumide kogude haldamine ja dokumenteerimine.

Infoteaduse spetsialiste valmistab ette ka Tallinna Ülikool. Magistriõppes omandatud teadmisi on võimalik rakendada muuseumides ja arhiivides, kus vajatakse kõrget infoteaduste erialapädevust.

Tartu Kõrgemas Kunstikoolis saab rakenduskõrghariduse õppekava alusel õppida maali, mööbli, naha disaini ning nende konserveerimist ja restaureerimist. Põhirõhk on pandud just kunsti säilitamisele ja konserveerimisele. 2015/2016 õppeaastal lõpetas õppimise maalimise ning maalide restaureerimise ja konserveerimise erialal 4 inimest, 2016/2017 õppeaastal 11 inimest. Mööblidisaini ja restaureerimise/konserveerimise eriala omistas 2015/2016 õppeaastal 7 inimest ja 2016/2017 õppeaastal 9 inimest. Nahadisaini ja restaureerimise/konserveerimise eriala lõpetajaid oli 2015/2016 õppeaastal 7 ja 2016/2017 õppeaastal 6 inimest.

Muuseumitöötajate täiendkoolitusega on tegelenud Eesti Muuseumiühing, TÜ avatud ülikool, Balti Museoloogiakool, Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut (SA Eesti Vabaõhumuuseum).

9.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD

Tugevused

- Korrastatud muuseumivõrgustik lähtudes muuseumide eripärast ja kohalikest oludest.
- Riikliku kogumispoliitika olemasolu.
- Riiklik rahastamine.
- On olemas Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud dokument „Kultuuripoliitika põhialused“ aastani 2020, mis sisaldab ka muuseumide arengusuundi.
- 2016. aastal avati Eesti Rahvamuuseumi uus hoone.
- Mitmed muuseumid on läbi viinud laiendamise ja restaureerimistööd, mis aitavad kaasa muuseumide külastuste arvu suurendamisele.
- Muuseumitöötajate organisatsioonide olemasolu.
- Pikaajalised teadustöö kogemused.
- Aktiivsed muuseumisõprade ühendused.
- Igal aastal toimub Muuseumiöö.
- Muuseumid aitavad lahendada turismihooaja probleeme.
- **Suuremad muuseumid omavad digikogusid.**
- Muuseumid on arenenud hariduskeskusteks.

Nõrkused

- Riigi maksupoliitika, mis takistab sponsorlust, sest muuseumide sponseerimine on maksustatav
- Paljud muuseumid pole korda tehtud, on vaid üksikuid tippe.
- Tõsiseks probleemiks on muuseumide hoidlate seisukord – nii ruumipuudus kui ka olemasolevate hoiutingimuste tase ning teiselt poolt asjaolu, et Eesti muuseumid tegutsevad üldjuhul muuseumideks kohandatud, mitte spetsiaalselt muuseumideks ehitatud hoonetes.
- Eestis puudub museoloogia spetsialistide koolitus.
- Muuseumide pileti hinnad on viimastel aastatel tõusnud, mis võib Eesti elanike jaoks kujuneda üheks oluliseks takistuseks muuseumide külastamisel.

Arenguvõimalused

- Omavalitsused peaksid olema aktiivsemad muuseumipoliitika väljakujundamisel, sest nendele kuuluvate muuseumide olukord on halvem võrreldes riigimuuseumidega.
- Olemasolevate muuseumikogude analüüs ja korrastamine.
- Aktiivsem turunduspoliitika, näituste väljaandmine.
- Oluline on parandada muuseumikogude kättesaadavust veebis.
- Muuseumi valdkonna siseturule suunatud ühisreklaam.
- Sise- ja väliturismi areng, muuseumide tihedam koostöö turismisektoriga.
- Muuseumide külastatavuse ja teekondade uuringu läbiviimine.
- Muuseumide, kui hariduskeskuste edasine arendamine.

Ohud

- Intellektuaalse omandi kommertsialiseerimine.
- Erinevate teenuste ja kaupade kallinemine. Nii tekib olukord, kus peamised ressursid kuluvad kommunaalmaksetele ning sisutegevusteks ja arenduseks ei jagu raha.
- Muuseumide sisutöötajate palgatase on madal, mistõttu spetsialistide tööle saamine ja seal hoidmine on raskendatud. Eriti suur on tööjõu voolavus, muuseumide tugistruktuurides.

9.6. ARENGUPROGNOOS 3–5 AASTAKS⁹

Muuseumide arenguprognosid tuginevad Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud dokumendile „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“.

Muuseumide osas on riik seadnud eesmärgiks järgmised põhimõtted ja valdkondlikud prioriteedid.

Muuseumide arengusuunad aastani 2020.

- Muuseumide eesmärk on kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mälu-asutusteks, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustavad haridustegevusse ning on samas elamuste pakkujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele, kasvatades seeläbi Eesti kui kultuuriturismi sihtpunkti populaarsust. Lisaks ajaloopärandile peab riik oluliseks looduspärandi uurimist ja avalikkusele tutvustamist, väärtustades loodusmuuseumide, botaanikaaedade ja loomaaedade tegevust.
- Riik soodustab kultuuripärandi terviklikkuse põhimõttest lähtuvalt tihedat koostööd ja koordineeritud tegevust muuseumide, muinsuskaitse ja teadusasutuste vahel.
- Riik toetab muuseumidesse kogutud teadmiste lahtimõtestamist ning avalikku kasutusse toomist, muuhulgas läbi kaasaegsete e-lahenduste ja kogude digiteerimise. Toimub muuseumikogude analüüs eesmärgiga, et eri muuseumide kogud moodustaksid üksteist täiendava kultuuriväärtusliku kogumi. Kogumistegevus on mõtestatud ja järjepidev. Museaale hoitakse nende pikaajalist säilimist tagavates tingimustes.
- Muuseumide haridusprogrammid seostuvad riiklike õppekavadega ning aitavad kaasa õpitulemuste saavutamisele. Eraldi tähelepanu pööratakse muuseumides leiduva pärandi kasutamisele e-õppe lahendustes. Kõigile kooliõpilastele on tagatud võimalused Eesti muuseumide külastamiseks. Igas kooliaastas on vähemalt üks muuseumide külastamise päev. Muuseumipedagoogide ja teiste muuseumispetsialistide erialase pädevuse arendamiseks toimib riigi ja valdkonna koostöös koordineeritud täiendõppesüsteem.
- Riik lähtub muuseumivõrgu kujundamisel asutuste tegevuse jätkusuutlikkuse ja muuseumide mitmekesisuse tagamisest. Seejuures kaasatakse tegevuste elluviimiseks ja elanikkonna ligipääsu suurendamiseks partnereid nii kohaliku omavalitsuse tasemel kui ka erasektorist. Muuseumikogu omanik tagab muuseumi põhiülesannete täitmiseks vajaliku baas-finantseerimise.

⁹ Kultuuriministeerium: www.kul.ee

9.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD

Avaldame tänu töö valmimisele kaasa aidanud ekspertidele.

Valdkonna töö on läbi arutatud 9. veebruaril 2018 toimunud ümarlaul.

Nimi	Organisatsioon, ettevõte	Osalemine ümarlaul
Karel Zova	Eesti Kunstimuuseum	✓
Merike Lang	Eesti Vabaõhumuuseum	✓
Janek Šafranovski	Rannarahva Muuseum	✓
Kai Lobjakas	Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum	✓
Sirle Puusepp	Eesti Rahva Muuseum	
Agnes Aljas	Eesti Rahva Muuseum, ICOM Eesti Rahvuskomitee	
Ludmilla Meil	Ajaloo ja arheoloogia instituut	
Mari Kangur	Eesti Kunstimuuseum	
Eve Veigel	Tallinna Linnamuuseum	
Kaire Raasik	Statistikaamet	
EKI partneritest osalesid:		
Katrin Eha	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	✓
Mirjam Rääbis	Kultuuriministeerium	✓
Marju Niinemaa	Kultuuriministeerium	✓
EKI töögrupist osalesid:		
Evelin Ahermaa	Eesti Konjunkturiinstituut	✓
Kiira Martens	Eesti Konjunkturiinstituut	✓